

## A nemzetiségi ellátás és a KSZR

❖ Feketsné Kisvarga Anita–Voit Pál

A József Attila Megyei és Városi Könyvtár 2013. október 7-én rendezte meg *Könyvtárak az emberi kapcsolatokért – Fókuszban a nemzetiségi ellátás* című konferenciáját. Hagyomány a megyei könyvtárban, hogy az őszi könyvtári hetet szakmai nappal indítja, melyre idén is sokan fogadták el a meghívást, Komárom-Esztergom megye könyvtárosai mellett többek között a Révkomáromi Szinnyei József Könyvtár igazgatója és két munkatársa.

A szakmai nap délelőtti programjának első felszólalója Voit Pál, a könyvtár igazgatója volt. Köszöntő beszédében a meghívott előadók bemutatása után a konferencia témájául választott nemzetiségi könyvtári ellátás fontosságára és a téma aktualitására hívta fel a figyelmet a 2011. évi népszámlálási adatok tükrében.<sup>1</sup> Az igazgató elmondta, hogy a „Könyvtárak az emberi kapcsolatokért” jelmondatnak nagyon sok szintje van az életünkben, és amikor egy társadalmi-politikai vetületben gondolkodunk, akkor elsősre a határon túli könyvtárak segítése kapcsán van tennivalónk. De ugyanilyen hangsúlyos a hazánkban élő nemzetiségek könyvtári ellátásával foglalkozni, hogy a mérleg egyensúlyban legyen.

Ezen túl, van szakmai indoka is a konferencia témaválasztásának. A Könyvtárel-látási Szolgáltató Rendszer (KSZR) megalkotásáról szóló 39/2013 (V. 31.) EMMI-rendelet új helyzetet teremt a kis-települési ellátásban – így a nemzetiségek által lakott településeken is. A harmadik indok az, hogy Komárom-Esztergom megyének 76 települése van, s ezek több mint egyharmada nemzetiségi település: 15 német és 9 szlovák község.

A XLII. Komárom-Esztergom megyei könyvtári hetet *Bereznai Csaba*, Tatabánya Megyei Jogú Város alpolgármestere nyitotta meg. Cicerót idézte: „*Szoba könyv nélkül olyan, mint test lélek nélkül.*” A könyvtár ezek szerint lelkek tára. Fontossága éppen ezért megkérdőjelezhetetlen. De a könyvtár csak akkor váltja be értékmegőrző és értékközvetítő szerepét, ha van olvasója, vannak könyvtárhhasználók. A megváltozott olvasói szokások és információkeresési technikák között ez nem kis feladat – állapította meg az alpolgármester, aki hitet kívánt a mindennapi munkához a könyvtáros szakma képviselőinek, és jó tanácskozást minden meghívottnak.

A konferencia struktúráját a nemzeti és etnikai kisebbségek országgyűlési biztosának 2010-ben kiadott jelentésére alapoztuk, hisz olyan kérdéseket tett fel a jelentés, mint: „*A hazai nemzeti és etnikai kisebbségi közösségek anyanyelvű irodalommal való ellátása miképpen van szabályozva? A kialakított rendszer a valós*

<sup>1</sup> 2011. évi népszámlálás. 3. területi adatok. 3.12. Komárom-Esztergom megye. Veszprém, 2013. Központi Statisztikai Hivatal 218 o.

igényekre épül-e? Hol, mennyi, milyen szerkezetű, összetételű nemzetiségi könyvállományt találunk? Az olvasók milyen típusú nemzetiségi dokumentumot keresnek, a nemzetiségi állomány mely részére nincs valós igény? A nemzetiségi könyvellátás ügyében a közkönyvtári rendszernek melyek a jövőbeni feladatai, a feladatok között milyen prioritások lehetségesek?”

A szakmai előadások sorát Székely András Bertalan közigazgatási főtanácsadó nyitotta meg az EMMI Nemzetiségi és Civil Társadalmi Kapcsolatokért Felelős Helyettes Államtitkárság képviseletében, aki Latorcai Csaba helyettes államtitkár előadását tolmácsolta. A prezentáció a kormány nemzetiségi politikája révén elért országos és nemzetközi eredményeket, jogszabályváltozásokat sorakoztatta fel. Felhívta a figyelmet arra, hogy a 2011-es népszámlálási adatok alapján többen vallották magukat valamilyen nemzetiséghez tartozónak, tíz év alatt közel másfélszeres növekedés tapasztalható. Szólt a nemzetiségi támogatáspolitikáról, az Elektronikus Pályázatkezelési és Együttműködési Rendszer (EPER) működéséről. Elmondta, hogy több országban (Horvátország, Szerbia, Szlovénia) a magyar modell alapján alkották meg a nemzetiségek országos képviseletének rendszerét és kulturális autonómiájának a lehetőségét. Kiemelte, hogy a megyei könyvtáraknak kulcsfontosságú szerepük van a nemzetiségi könyvtári ellátásban.

Mender Tiborné, az Országos Idegennyelvű Könyvtár (OIK) főigazgatója, *A nemzetiségi könyvtári ellátás koordinálása és centralizált fejlesztési lehetőségei* című előadásában az OIK mun-

kájával és a nemzetiségi dokumentumellátás módozataival ismertette meg hallgatóit.

Kitért arra, hogy az egyetemi hallgatóktól kezdve, a fordítókon át a hazánkban tartózkodó külföldiekig a kiszolgálás a feladatuk. A nemzetiségi ellátásban az évi 5 millió forintos állami keret oszlik meg a 19 megyei könyvtár, a FSZEK (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár) és az OIK között. Felhívta a figyelmet arra, hogy a KSZR keretében nagyobb szabadságot adó szerzeményezésnél érdemes felmérni, hogy a hagyományos dokumentumok vagy inkább a DVD-filmek javára kellene-e fejleszteni. Felajánlotta, hogy az OIK központosított folyóirat-beszerzéséhez lehet kapcsolódni, ami a nagyobb tétel miatt kedvezőbb beszerzési árat tesz lehetővé. Megtudhatták a jelenlévők, hogy a központi keret megyékre eső részéből (esetünkben 200 ezer forint) önállóan is lehet szerzeményezni. Sajnálatosnak nevezte, hogy a nemzetiségi ellátásba bekapcsolódó nemzetiségi önkormányzati könyvtárak legtöbbször nem szerepel a nyilvános könyvtárak jegyzékén.

Feketsné Kisvarga Anita, a megyei ellátási csoport vezetője, a József Attila Megyei Könyvtár által 1995-ben, 2009-ben és 2013-ban lebonyolított felmérések eredményeit mutatta be *A megyei nemzetiségi könyvtári ellátás vizsgálatának adatai* című prezentációjában.

Előadásában választ adott arra, hogy miért is kell fókuszálnunk a nemzetiségekre, miért kell a könyvtáraknak szerepet vállalniuk a nemzetiségi hagyományok és kultúrkinccs ápolásában.

A KSH adatai szerint megyénkben 20 631 nemzetiségi él, közülük 10 930

német, 3537 szlovák nyelvű. Ezzel összefüggésben kitért a kisebbségi ombudsman jelentésére, amely megállapítja:

– A nemzetiségi könyvtári rendszer és ellátás színvonala *adathiány* miatt nehezen meghatározható.

- A közkönyvtárak a nemzetiségi állományokról bontott adatot nem gyűjtnek.
- Nincsenek adatok a használókról, az olvasói igényekről.
- A vizsgálat során szerzett, gyakran becsült adatokból arra lehet következtetni, hogy a könyvtárak nemzetiségi állománya (különösen az ellátórendszer alapszintjén) rendkívül alacsony, frissülése lassú.

– Nincs jogszabályi kerete annak, hogy a kisebbségi önkormányzatok véleményezési jogot kapjanak a könyvtárak nemzetiségi állományának alakításakor.

Ezek után részletesen bemutatta a megyei könyvtár nemzetiségi körben végzett felméréseit. Öröndetes, hogy amíg 1995-ben 50%-os, 2009-ben 60%-os, 2013-ban 87%-os volt a válaszadás aránya.

A 2013-as vizsgálatban részt vevő könyvtárak jellemzői: 15 német nemzetiségi állománnyal rendelkező könyvtárból 13, a megkérdezett 8 szlovák nemzetiségi állománnyal rendelkező települési könyvtárból 7 töltötte ki a kérdőívet. A felmérésben 16 községi könyvtár, 1 városi könyvtár, 1 városi fiókkönyvtár és a megyeszékhely 2 fiókkönyvtára vett részt. (Egy településen német és szlovák nemzetiségű lakosság is él).

A kérdőív az alábbi témacsoportokat tartalmazta:

1. A települések népességi adatai – a lakosság száma, a nemzetiségi lakosok

aránya, a nemzetiségi önkormányzatok száma.

2. A nemzetiségi oktatás adatai.

3. A nemzetiségi hagyományok, és kultúra ápolásának színterei.

4. A nemzetiségi állománnyal rendelkező települési könyvtárak adatai.

5. A megkérdezettek észrevételei – nyitott kérdés.

A vizsgálat részleteinek bemutatása a [www.jamk.hu/?q=kszr](http://www.jamk.hu/?q=kszr) oldalon található.

Az előadó az alábbi következtetéseket vont le a vizsgálat alapján:

- A nemzetiségi oktatás helyzete nagyon jó.
- A közösségi színterek, a hagyományápoló kulturális programok a nemzetiségi identitástudatot erősítik.
- A nemzetiségi gyökerű könyvtárhasználók aránya a regisztrált olvasók arányával összevetve a lakossági megoszlást követi, de a nemzetiségi nyelven olvasók száma településenként átlagosan 14 fő a 3890 regisztrált olvasóból.
- A könyvtárak általában nem gyűjtnek adatokat a nemzetiségi állománnyal és az állományt használókkal kapcsolatban.
- Kevés, sok helyen pedig teljesen hiányzik a nemzetiségi állomány gyarapításához a keret.
- Kicsi a kereslet a nemzetiségi dokumentumok iránt.

A prezentáció végén a megyei ellátási csoport vezetője a nemzetiségi ellátás javítását célzó javaslatokat tett mind a megyei könyvtár, mind a települések számára:

Mit tehet a József Attila Megyei Könyvtár? Éljen a TextLib megyei szintű kiépítésének lehetőségével a nemzetiségi állományadatok követése céljából is.

Tartsa fenn és használja az OIK-kal kiépült jó kapcsolatot, keresse a szakmai továbbképzéseken való részvétel lehetőségét. Szervezzon képzéseket. Reagáljon az ombudsmani jelentésben olvasható észrevételre: nincs elég reklám, nincs elég propaganda sem a nemzetiségi állományokról a könyvtárak honlapján, s más „üzenetküldő csatornáin”.

Mit tehetnek a települési könyvtárak? Mérjék fel a nemzetiségi óvodák, iskolák, olvasók igényeit. Szervezzenek a nemzetiségi kultúra ápolását támogató programokat. Keressék az együttműködést a helyi művészeti csoportokkal, hagyományőrző együttesekkel. Ápoljanak intenzív kapcsolatot a nemzetiségi önkormányzatokkal, állománygyarapításukor biztosítsanak számukra véleményezési lehetőséget.

A szünet utáni korreferátumok a nemzetiségi települések könyvtári ellátásáról és a potenciális lakossági igényekről szóltak. Két-két, szlovák és német nemzetiségűek lakta település képviselője, könyvtárosa számolt be lakóhelye hagyományairól, kulturális életéről, a nemzeti- és nyelv-ápolása és a nemzetiségi identitástudat megerősítése terén tett erőfeszítéseiről.

Voit Pál felvezetőjében elmondta, hogy a nemzetiségi ellátás esetében is gondot kell fordítani a lakosság korösszetételére és iskolázottságára. Komárom-Esztergom megyében a KSH adatai szerint a német és szlovák településeken a korátlag magasabb a megyeinél, a német területeken az érettségivel és diplomával rendelkezők aránya magasabb a megyei átlagnál.

Elsőként Csolnok (Tscholnok) könyvtárvezetője, *Kovács Dorottya* beszámoló-

ját hallgathattuk meg. Csolnok német nemzetiségű lakossága a könyvtáros becslése szerint a teljes települési lakosság 41%-a. Számos hagyományőrző programról, művészeti együttesről hallhattunk, és a települési könyvtár helyzetéről is képet kaphattak az érdeklődők. Megtudhattuk, hogy a nemzetiségi állomány nem frissül kellő ütemben, a dokumentumok iránti kereslet jelenleg igen alacsony.

*Bendur Istvánné*, a piliscsévi Kálmánfi Béla Művelődési Ház és Könyvtár vezetője, egy szlovák nemzetiségű település képviselőjében érkezett konferenciánkra. A község kulturális életének bemutatását a piliscsévi táj és a helyi közösségi élet eseményképei színesítették. Piliscsév (Čív) 2400 lelkes településén körülbelül 26%-os a szlovák nemzetiségi gyökerekkel rendelkezők aránya. A szlovák hagyományok ápolását célzó programok rendszeres találkozási lehetőséget biztosítanak nemcsak a nemzetiségi, hanem a teljes települési lakosság körében.

Tarján (Tarián) község képviselőjében *Marx Ernő*, a település polgármestere egy frissen elkészült filmrészlettel érkezett a szakmai napra, amely a község története mellett a tarjáni kulturális sokszínűségről tájékoztatta a hallgatóságot. Az előadás második felében a polgármester az egyéb elfoglaltsága miatt megjelenni nem tudó tarjáni könyvtáros kolléga, *Bulla Imréné* gondolatait osztotta meg a szakmai közönséggel. A tarjáni könyvtár azon községi könyvtárak egyike, ahol a dokumentumellátás folyamatosan frissülő állományt eredményez. A német nemzetiségi dokumentumok száma főként a testvértelepülési támogatások jóvoltából magas a könyvtárban. A könyvtár forgal-

ma kielégítő, de a német nyelvű dokumentumok iránt kicsi a kereslet.

A korreferátumok sorában utolsóként *Kutenics Szilvia*, a vértesszőlősi (Sileš) Szlovák Kisebbségi Önkormányzat képviselője, a Vértesszőlősi Általános Iskola szlovák nyelvtanára szólalt fel, aki előadásában a helyi nemzetiségi oktatás magas színvonala mellett a könyvtár nemzetiségi állományának kicsinységét emelte ki.

A korreferátumokból szinte egységesen rajzolódott ki az a kép, ami az olvasás csökkenését, a nemzetiségi irodalom iránti érdektelenséget mutatta. Mindenki egyetértett abban, hogy elsősorban a települések elöregedése lehet a csökkenés hátterében, illetve az az általánosnak tekinthető jelenség, hogy az idősök által használt „beszél nyelv” nem azonos az irodalmi nyelvvel. Szintén egységes volt az álláspont abban, hogy a fiatalabb generációk új lehetőségek hordozói a nemzetiségi településeken is. „Az olvasás igénye nem a könyvtárban születik” – ahogy egyik előadónk megfogalmazta. Ezért azokon a településeken, ahol az iskolai és a községi könyvtár kapcsolata szoros, már konkrét eredmények is kimutathatók.

A megyei könyvtár igazgatója a konferencia zárásaként a szakmai napon kapott visszajelzések és saját meggyőződése alapján is hasznosnak és tartalmasnak ítélte a konferenciát, mely bemutatta a nemzetiségek könyvtári ellátásának teljes palettáját a jogszabályi környezettől kezdve, a kormányzati és minisztériumi háttéren és az ellátás országos koordinációján át a községi könyvtárakban tapasztalható dokumentumellátásig.

Összefoglalójában ajánlásokat is megfogalmazott:

- Hasznos lenne a Komárom-Esztergom megyei felméréshez hasonlóan országos igénykutatást végezni a nemzetiségi könyvtári ellátás terén, segítve ezzel egy részben reális használói kép kialakítását, részben az OIK állományépítő munkáját.

- Kívánatos lenne, hogy a készülő könyvtári stratégia és a nemzetiségi stratégia összhangba kerüljön egymással, mert a kapcsolódási pontok adóttak.

- A következő évben értékelni kell azt, hogy a KSZR keretein belül nagyobb önállóságot kapott települési könyvtárak hogyan éltek a lehetőséggel a beszerzendő dokumentumok összeállításában, a dokumentumtípusokon belüli arányt megváltoztatták-e s milyen irányba.

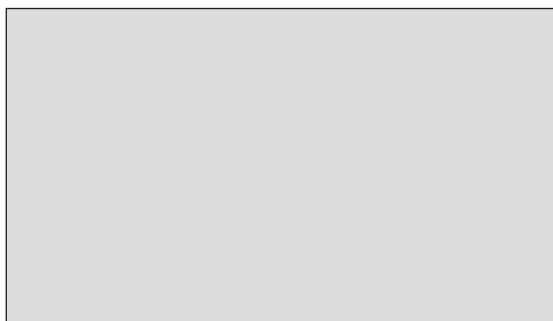
Az ombudsmani jelentés megállapítása szerint: „Biztos, hogy a kis nemzetiségi állományok és a lassú frissülés is negatívan hatnak az olvasottsági mutatókra. Nyilvánvaló az is, hogy az olvasók korosztályi összetételének és az ebből fakadó igényeknek a jelenlegi szerkezetű könyvállományok nem felelnek meg.” Ezen most van lehetőség változtatni, javítani.

A szakmai nap a József Attila Megyei és Városi Könyvtár idén megalakult megyei ellátási csoportjának bemutatkozásával a kistéleplési könyvtárosok továbbképzésének keretében, a megyei Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer gyakorlati megvalósulásának ismertetésével folytatódott. A József Attila Megyei Könyvtárral 2012-ben szolgáltatási megállapodást kötött 56 könyvtár munkatársai és az önkormányzatok képviselői az eddigi együttműködés során felmerülő kérdések megválaszolására is kaptak lehetőséget. Kiemelten foglalkoztunk az ötéves fejlesztési terv összeállításával,

amelyhez a települések igényeinek, szakmai elképzeléseinek megfogalmazása szükséges. A cél az, hogy a periódus végére minden településen egységes informatikai rendszerben, közös hozzáféréssel, minden dokumentum visszakereshető legyen. Felhívtuk a figyelmet a határidők betartásának fontosságára, mert ebben az évben a rendelet megjelenésének időpontja és a közbeszerzési eljárás lefolytatása miatt feltorlódtak a munkafolyamatok. Bár a települési könyvtárosokra és a megyei feladatokat ellátó munkatársakra nézve is többletterhet jelent a feladat végrehajtása a szigorú feltételek miatt, a fontos az, hogy az olvasók, a könyvtárlátogatók több értéket kapnak, mint korábban.

A sokszínű tematikával megvalósuló szakmai nap jól illeszkedett a József Attila Megyei Könyvtár őszi könyvtári hetet megnyitó konferenciáinak sorába – immár negyvenkettedik alkalommal, és egyike volt azon könyvtárszakmai tanácskozásoknak, melyek ténylegesen hasznosnak bizonyultak. Az *Országos könyvtári napok* jelmondata nem csak szlogen maradt. A révkomáromi Szinnyi József Könyvtár igazgatónője, *Al beta Littvová*, felajánlotta konkrét segítségét a vértesszőlősi könyvtárnak a szlovák nyelvű dokumentumok gyarapításához.

*Könyvtárak az emberi kapcsolatokért – emberek a könyvtári kapcsolatokért!* ■



Ez a program hagyományosan visszatérő esemény a tatabányai József Attila Megyei és Városi Könyvtár (JAMK) Népház Úti Fiókkönyvtárában, az országos könyvtári napok részeként. Az előadástémákat ismét széles körből válogattuk, hogy az október 12-én megrendezett program összességében színes és vonzó legyen, ugyanakkor hasznos információkat is nyújtson a résztvevőknek. A negyvenegy vendég közül tizenhat városhatárunkon túlról érkezett (Budapest, Tata, Szomód, Szárliget, Tardos, Dunaalmás, Komárom). A hat ismeretterjesztő előadás mellett kötetlen beszélgetésekre és vendéglátásra is lehetőséget adtunk. A programról készült fotógyűjtemény megtekinthető itt: <http://www.jamk.hu/galeria/index.php?/category/72>

Az előadások prezentációi megtalálhatóak honlapunkon, itt: <http://www.jamk.hu/?q=hu/node/2808>

Megnyitójában *Voit Pál* igazgató arról beszélt, hogy az idei könyvtári hét jelmondatához igazodva ez a rendezvény az emberi kapcsolatok közösségi formáinak informatikai alapú sokszínűségét mutatja be, azokat a lehetőségeket, amelyek az emberek közös tevékenységeit segítik, hasznosabbá teszik, tudásukat bővítik. Örömet fejezte ki, hogy az olvasásnépszerűsítő és környezettudatos rendezvényeik mellett a „homo interneticusokat” sem hanyagolják el. Tudomásul kell venni, hogy mai kor gyermekei digitális bennszülöttek, a felnőttek csak digitális bevándorlók lehetnek. Felvázolta a digitális remetéktől kezdve a digitális felfe-